

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького
Мелітопольський інститут екології
та соціальних технологій ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
Заклад післядипломної освіти «Центр підвищення кваліфікації Служби зайнятості»
ВГО «Арт-терапевтична асоціація»
ВГО «Асоціація політичних психологів України»
ГО «Асоціація танцювально-рухових терапевтів України»
ПП БіоСоф. Інститут ембодімент коучінгу та психотерапії

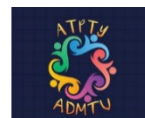

Соціально-психологічні особливості професійної діяльності фахівців соціальної сфери: психологічна просвіта в умовах війни

Матеріали X Ювілейної всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

Київ
2024

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького
Мелітопольський інститут екології
та соціальних технологій ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
Заклад післядипломної освіти «Центр підвищення кваліфікації Служби зайнятості»
ВГО «Арт-терапевтична асоціація»
ВГО «Асоціація політичних психологів України»
ГО «Асоціація танцювально-рухових терапевтів України»
ПП БіоСоф. Інститут ембодімент коучінгу та психотерапії

Соціально-психологічні особливості професійної діяльності фахівців соціальної сфери: психологічна просвіта в умовах війни

*Матеріали X Ювілейної всеукраїнської науково-практичної
конференції з міжнародною участю*

**Київ
2024**

Наукове видання

УДК 159.9 + 378 + 88.4+ 615+316.6 + 316.6::316.454.3
ББК 88.5

Друкується за рішенням вченої ради МІЕСТ ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»
(протокол № 10 від 17.10.24)

Редакційна колегія:
Губеладзе І. Г., д. психол. н., ст. дослідник,
Гузь Н.В., канд. психол. н., доцент,
Лисенко В.І., д. біол. н., професор.

Відповідальний секретар: Плетка О.Т., канд. психол. н.
Упорядники випуску: Плетка О.Т., канд. психол. н.

Автори несуть відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів

Соціально-психологічні особливості професійної діяльності спеціалістів соціальної сфери: психологічна просвіта в умовах війни. Матеріали X Ювілейної всеукр.наук.-практ.конф.з міжнар. участю// упор. Плетка О.Т. – Київ, 2024. – 107 с.

ISBN 978-617-8352-72-1

У збірнику представлені тези доповідей та наукові статті учасників X Ювілейної всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, яка присвячена проблемам професійної діяльності працівників соціальної сфери. Для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів, практичних психологів, соціальних працівників, соціальних педагогів, науковців.

ЗМІСТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Андросович К. Організація, проведення та обробка експериментальної частини психологічного дослідження.....	7
Асланян Т. Психологічна просвіта населення про доказові методи психотерапії: контекст російсько-української війни.....	9
Белова Н. Технології соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців..	14
Волярська О. Психологічна просвіта людей похилого віку в гуманітарному центрі для українських біженців у Словаччині.....	18
Вус В. До розкриття феномену психоедукації: вступні тези.....	20
Зубенко О. Особливості консультування військовослужбовців та ветеранів.....	22
Коробанова О. Психологічна стійкість студентів університетів з огляду на їх релігійну самоідентифікацію.....	24
Костюченко Є. Робота з різними типами прояву феномену імпостора в психологічному консультуванні.....	28
Лебедева О. Подолання тривожності у молодших школярів засобами арт-терапії.....	32
Малій О. Особливості духовно-психологічної реабілітації учасників військових операцій.....	36
Мельниченко А. Використання методу розширеного контакту (наративного переконання) в роботі з булінгом на підставі інакшості зі школярами.....	38
Мілов О. Особливості проявів аутодеструктивної поведінки в осіб з ПТСР	42
Опанасенко О. Роль соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в громадах в умовах війни.....	45
Половинка Л. Формування соціальної компетентності підлітків в умовах дії соціальних ризиків.....	48
Рибалка Г. Особливості наукового дискурсу щодо понятійного апарату, пов'язаного з травматизацією особистості.....	51
Старовойтенко О. Інтегральне визначення феномену «травми війни» у контексті різних дослідницьких підходів.....	54
Чижикова Г. Організація соціальної роботи з сім'ями, які перебувають в складних життєвих обставинах.....	61
Чорна Л. Психологічна просвіта населення, що переживає травму війни:	

НАУКОВІ СТАТТІ

Д'яченко В. Соціальна робота з ВПО в некомерційній організації.....	71
Калюжна Є. Феноменологія самоактуалізації особистості крізь призму психологічних підходів.....	75
Коренчук Т. Психологічні проблеми родичів загиблих, зниклих безвісти та осіб, що перебувають у полоні.....	79
Плетка О. Компетентності фахівців, що здійснюють психологічну просвіту населення.....	84
Савінов В. Особливості волонтерських практик в Україні під час війни: результати емпіричного дослідження.....	93
Семчук Н. Ментальне здоров'я під час війни: як підтримувати працівників на робочому місці.....	101

3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

4. Конвенція про статус біженців [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_011

5. Лихошест О., Сухомлінов С., Батарейна І. Підтримка та супровід українців в умовах воєнного стану. *Фаховий журнал "Українознавчий альманах"* (Випуск 33). К.: «Міленіум», 2023. с. 41-48.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ

Калюжна Євгенія,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
практичної психології Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка
orcid.org/0000-0003-0735-2247

Проблема самоактуалізації особистості є однією з найскладніших в умовах сучасних реалій. Поліаспектність формування особистісної самоактуалізації досліджували багато вчених, серед яких І. Бех, М. Боришевський, О. Киричук, Г. Костюк, Л. Новікова, В. Якунін та інші дослідники. Щодо психологів, то цю проблему розглядають здебільшого в контексті професійної підготовки (О. Бондаренко, Ж. Вірна, Л. Долинська, Л. Карамушка, С. Максименко, Н.Пов'якель, В. Семиченко, Н. Чепелева, Т. Яценко).

У широкому розумінні, термін «самоактуалізація» у психології розглядається як властивість людини, яка проявляється у бажанні самовдосконалюватися, самореалізовуватися у певних сферах та у житті загалом. Її можна вважати як готовністю до саморозвитку, за допомогою якої відбувається одночасний розвиток різних аспектів у житті людини шляхом докладання певних зусиль, які не шкодять ні ментальному, ні фізичному здоров'ю, для того, аби розкрити власний потенціал та зрозуміти свою поведінку. Це прагнення людини до повнішого виявлення і розкриття власних ресурсів і можливостей.

Самоактуалізація виступає важливим мотиваційним фактором у розвитку особистості, у пізнанні самої себе і своїх потреб. За допомогою самоактуалізації людина розкриває власні таланти і здібності, стаючи ближче до своєї цілі та користуючись набутими знаннями й уміннями. Загалом, дослідження питання самоактуалізації перетинається з такими проблемами, як почуття власної гідності, психологічне благополуччя, життєві цілі та цінності.

Людина, яка опікується самоактуалізацією, знаходиться на шляху до бажаного життя, перебуває у гармонії з собою і стає тим, ким хоче бути.

Результативність і повнота розкриття цього процесу залежить від самої особистості, а саме, від розвитку її світогляду, свідомості, емпатії тощо. Мотиви самоактуалізації є первинними потребами, які закладені в людині (Лозова О., 2014).

Питання самоактуалізації особистості пов'язують із гуманістичною психологією, у якій цей термін є центральним. Вагомий вплив на розвиток гуманістичного підходу до особистості мали теорії самоактуалізації (А. Маслоу), гуманістичного психоаналізу (А. Адлер, К. Юнг), зрілої особистості (Г. Олпорт), самореалізації особистості (К. Роджерс), екзистенціальної автентичності (Р. Мей), сенсу життя (В. Франкл), психосинтезу (Р. Ассаджолі) та інші. На сьогодні поняття самоактуалізації у науковій літературі подається у досить широкому контексті – це і повне пізнання та прийняття себе, і розвиток власних індивідуальних можливостей, і реалізація особистих цілей та здібностей, і прагнення до внутрішньої синергії (Братаніч Б., Ільченко І., 2011).

Уперше термін «самоактуалізація» як наукову категорію запропонував К. Гольдштейн у 1939 році. Вчений зазначив, що самоактуалізація – це здатність організму перебудовуватися під дією травмуючих обставин. Він вважав, що самоактуалізація є найсильнішою потребою людини, яка здатна притінити важливі вітальні потреби людини (голод, спрага тощо) (Лозова О., 2014).

А. Маслоу визначав самоактуалізацію як прагнення людини актуалізувати те, що міститься в ній в якості потенцій. Цю тенденцію можна назвати прагненням стати тією людиною, якою вона може стати, досягнути вершини свого потенціалу. Тим самим, прагнення до самоактуалізації – це безперервна актуалізація потенцій, здібностей і талантів, як здійснення місії, як повне знання й прийняття власної потаємної суті, як невинне прагнення до єдності, інтеграції та синергії особистості. Обираючи вірний напрямок і йдучи до нього, людина розвивається як особистість (Маслоу А., 1982).

К. Роджерс, доповнюючи цю теорію, вказує, що самоактуалізація покращує розвиток індивіда у напрямку все більшої складності, зрілості, компетентності, самодостатності. Вказується, що людина може стати на стільки компетентною та продуктивною, на скільки це закладено у ній на біологічному рівні. У свою чергу, В. Франкл вивчає людину як суб'єкта самотрансценденції, який намагається осягнути духовну динаміку (ноодинаміку). Така ноодинаміка відбувається в межах полярної напруги, де перший полюс представлений у вигляді об'єкту (сенсу), а другий – суб'єктом (індивід, який має цей сенс осягнути). З цього боку актуалізація постає як усвідомлення «творчих» цінностей, «цінностей відносин» та «цінностей переживання». Можна зробити висновок, що осягаючи та здійснюючи сенс, людина реалізує себе (Старинська Н., 2015).

У вітчизняній психології вчені, вивчаючи та аналізуючи самоактуалізацію, застосували діяльнісний підхід до трактування внутрішнього світу людини (П. Гальперін, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, К. Абульханова-Славська, Б. Анан'єв, О. Бодальов, А. Брушлинський, В. М'ясищев та ін.), тобто, пов'язували самоактуалізацію із внутрішніми відчуттями особистості, її розвитком та вдосконаленням.

С. Рубінштейн розглядає самоактуалізацію в якості одного з чинників, який допомагає окреслити механізми для втілення в реальність потенційних властивостей і можливостей особистості. Вчений вважає, що здатність до самовизначення, самовдосконалення та саморозвитку – є головними ознаками суб'єкта, тобто, людину характеризують не лише ті риси і здібності, які вона має, а й ті, до яких прагне. За словами науковця, кожна особистість прагне досягнути найвищого рівня розвитку, що, у свою чергу, визначає її здатність до саморозвитку та самореалізації. Вчений аналізує поняття «самоактуалізація» як властивість особистості, яка поєднує у собі емоційну, змістовну, динамічну та відображувальну категорії. У таких межах розкриваються вольові якості особистості, які демонструють, як вона змогла надати єдності бажанням, потягам і застосовувати свою волю для їх реалізації в особистісно-ціннісних і суспільно-значущих формах (Мельничук О., Пасічняк Р., Вольнова Л., 2009).

Самоактуалізація є певною відповіддю особистості на потреби і запити соціуму. Проте, виникає проблемність у наявності гармонійного та толерантного соціального кола, який буде сприяти розвиткові людини (Кузікова С., 2011).

Суб'єктність людини, можливість її розвитку та самобудови перебуває в центрі психолого-педагогічних досліджень Г. Балла, І. Беха, М. Боришевського, П. Лушина, С. Максименка, В. Моляко, В. Татенка, Т. Титаренко та інших.

С. Максименко визначає самоактуалізацію як природну і тотально-загальну якість особистості. Потреба у саморозвитку визначається як чинник активної діяльності людини, яка у свою чергу задовольняє потреби у реалізації за певних обставин (Максименко С., 2007). Ю. Долінська досліджувала самоактуалізацію в якості здібності людини, що формується під впливом особистісних рис на основі того, що закладено від природи (Долінська Ю., 2000).

Джерелом розвитку та продуктивності особистості, на думку С. Посохової, є індивідуальний адаптаційний потенціал людини. Саме взаємодіючи з навколишнім світом, пристосовуючись до нього, людина набирається досвіду та творить своє життя. О. Солодухова доповнює, що адаптація надає нові можливості розвитку особистості (Солодухова О., 1998).

Отже, самоактуалізація у вітчизняній психології інтерпретується як прагнення до усвідомлення і вдосконалення себе, втілення своїх можливостей і талантів з боку особистісного зростання, та соціальної активної діяльності.

Ми вважаємо важливим акцентувати увагу на тому, щоб розрізнити поняття «самоактуалізація» та «самореалізація». Зарубіжні вчені у своїх теоріях розглядають самоактуалізацію як єдність актуалізації та реалізації (А. Адлер, К. Гольдштейн, А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс). Вітчизняні дослідники у своїх концепціях використовували термін «самореалізація», який також пояснювали як єдність актуалізації та реалізації (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Анциферова, В. Бехтерев та інші). Два процеси можна трактувати відповідно до запропонованої ідеї А. Маслоу, який стверджував, що у людській природі закладене прагнення до реалізації своїх потенційних можливостей.

Самоактуалізацію можна вважати процесом осягнення своєї індивідуальності, що безпосередньо відбувається всередині людини, і яка втілюється в конкретній діяльності. Саме в усвідомленні власних внутрішніх сил, у специфічній когнітивній діяльності здійснюється процес самоактуалізації. У свою чергу, самореалізація – це процес об'єктивізації власних сил особистості в суспільстві через різні види професійної чи соціальної діяльності. Спільним для обох явищ є уявлення про внутрішні сили особистості, а саме: індивідуальний процес їх розкриття, усвідомлення та втілення в життєдіяльність. Як наслідок, успішна самореалізація спричиняє актуалізацію нових потенційних можливостей, що у результаті забезпечує ріст, розвиток і самовдосконалення (Старинська Н., 2015).

Самоактуалізація визначається аспектами, які відкривають в особистості прагнення до саморозвитку. Це явище не можна виокремити чимось основним, адже це і стан людини, і процес, у якому вона перебуває, і потреба у продуктивній діяльності і загалом результат праці над собою.

На підставі потреби в самоактуалізації народжуються мотиви, які спонукають до пошуку власного сенсу життя. Ці мотиви і визначають специфічну форму саморозвитку під назвою самоактуалізація. Мета її полягає в тому, щоб досягти повноти відчуття задоволення від життя, прожити його так, як хочеш і можеш. І якщо особистості вдається прожити його в усій повноті, тобто, самоактуалізуватися і потім реалізувати себе, то вона відчуває захоплення собою і своїм життям, здатна до самого кінця проявляти активність, радіти успіхам, бути щасливою.

Самоактуалізація поєднує дві лінії людського буття – саморозвиток і самопізнання. Пізнати та відчути себе, наскільки це можливо, означає заснувати базу для самоактуалізації як здатності найповніше використовувати свої таланти та здібності. Найважливіший результат – відчуття осмисленості життя, свого існування і повноти того, що все робив правильно, незважаючи на помилки і невдачі. Особистість розкриває свою унікальну індивідуальність і водночас

універсальність. Конкретними результатами є задоволеність собою, діяльністю, життям.

Проаналізувавши теорії вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно самоактуалізації, можемо сформулювати висновок, що самоактуалізація – це процес знаходження особистістю місця у цьому житті, відчуття усвідомлення повноти свого існування, реалізація потенційних можливостей. Це здатність брати на себе відповідальність, прислухатися до самого себе, гармонійно розвиватися у всіх аспектах життєдіяльності. Самоактуалізація є однією з найважливіших особливостей людини, для реалізації якої потрібно пройти шлях особистісного становлення і розкриття.

Список використаної літератури:

1. Братаніч, Б.В. & Ільченко, І.Г. (2011). *Самоактуалізація особистості та освіта. Філософські проблеми освіти*, 2, 13.
2. Долінська, Ю.Г. (2000). *Самоактуалізація особистості майбутнього психолога у процесі професійної підготовки*. (Дис. канд. психол. наук). Київ.
3. Кузікова, С.Б. (2011). *Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці*. (Монографія). Суми.
4. Лозова, О.М. (2014). *Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів*. (Монографія). Вінниця.
5. Максименко, С.Д. (2007). *Психологія особистості*. Київ.
6. Мельничук, О.Б., Пасічняк, Р.Ф. & Вольнова, Л.М. (2009). *Психологія особистості* (Хрестоматія). Київ.
7. Солодухова, О.Г. (1998). *Психологія становлення особистості молодого вчителя в процесі професійної адаптації* (Дис. д-ра психол. наук). Київ.
8. Старинська, Н.В. (2015). *Особливості самоактуалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки*. Київ.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОДИЧІВ ЗАГИБЛИХ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ТА ОСІБ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ПОЛОНІ

Коренчук Тетяна,

практикуючий психолог, психолог ГО «Тиша»

м. Київ, Україна

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації переді мною, як і перед іншими психологами і психотерапевтами постали нові виклики, пов'язані з війною. Я почала працювати з трьома групами цивільних осіб: родичами загиблих, зниклих безвісти та осіб, що перебувають у полоні. У цій статті перелічені проблеми, з якими стикаються родичі, і зроблено їх